

Perspektívy vývoje lidstva

Osmá přednáška

Dornach. 23. dubna 1921

GA 204

Rudolf Steiner

Míra, číslo a váha jako příklad pro ztrátu jáství a skutečnosti u lidí na cestě do abstraktnosti.

Dnes by jsem chtěl uvést zdánlivě odlehlou kapitolu, která se však může tvořit celek s tím, co bylo řečeno včera a s tím co bude nutné říci zítra. Již častokrát jsem se zmínil o tom, že člověk, když pozoruje vývoj lidstva vychází častokrát z názoru, že celkové uzpůsobení lidského duševního života, pokud existuje vůbec nějaký lidský vývoj, který se dá sledovat historicky nebo prehistoricky, že toto uzpůsobení v podstatě zůstalo stejné. Ale to, v co se zde věří, vůbec neodpovídá skutečnosti. Je ovšem těžké konstatovat, jaké byly za sebou jdoucí metamorfózy lidského duševního vývoje, jsme-li schopni pouze pohlížet na skutečnosti, které se historicky tradují na základě dokumentu. Můžeme-li však hledět ještě dále nazpět, než jak jdou tyto skutečnosti, potom se nám ukáže také to, co je historicky tradované v jiném světle, a potom se ukazuje, že tomu s lidským duševním uzpůsobením vždy nebyvalo tak, jak je tomu dnes, nebo jak tomu bývalo v dobách, které je právě možné probádat zevními prostředky. Především se lidé domnívají: Člověk má dnes například něco takového jako geometrii, má něco takového jako aritmetiku, která je v podstatě naukou o počítání, a potom má dovednost vážení, určování váhy. Lidé si činí představu o tom, co je měření, co je míra. Činí si představy o tom, jak se dnes počítá, jak se věci váží, a myslí si: Zajisté v době, v níž podle našeho již. jednou existujícího mínění lidé byli ještě zcela dětští, v té době ještě neuměli měřit a počítat. Ale

od té doby to umějí, od té doby se to činí přibližně způsobem, jakým to děláme dnes.

Tak tomu právě naprosto není, a i když to, jak řečeno, vede do odlehlé oblasti, dříve než přistoupíme k dějinám lidstva, musíme si již jednou utvořit přesnější představy o míře, číslu a váze. Víte přece, že také podle zevní tradice vládly v pythagorejské škole poněkud jiné názory o číslech, než vládnu dnes. Pythagorejci spojovali, jak všichni víte, s číslem jisté představy - jedna, dvě, tři, čtyři a tak dále, - spojovali s číslem sudým, a zcela určité představy spojovali s číslem lichým. Zkrátka hovořili o čísle jistým kvalitativním způsobem, ne pouze způsobem kvantitativním.

Pozorujeme-li duchovně-vědecky jaký to má základ, potom dospějeme k tomu, že zjistíme, jak to, co zde existovalo v pythagorejské škole, která byla přece jen jistým způsobem tajnou školou, jak zde bylo něco, co bylo v podstatě již posledním dozvukem dřívější číselné moudrosti, která sahala nazpět až do pradávných dob a ze které se udržela jen tradice. A to, co je nám sdělováno o Pythagorovi, to je v podstatě jen něco, co zbylo z pradávné nauky o číslech a bylo na sestupu. Právě když sledujeme tyto věci duchovně-vědecky o míře, váze a čísle pak přicházíme ke zcela jiným představám než jaké máme dnes. Ale jak již bylo řečeno, musíme si zde především ujasnit - i když to bude některým z vás činit potíže -jak je tomu dnes s těmito pojmy měření, počítání a vážení.

Měření -jak měříme? Můžeme mít jen jednu míru, a tato míra, ta musí být nějakým způsobem přijata. Nemůžeme říci, že je tato míra, kterou klademe jako základ, činíme ji základem - vezmeme tedy dnes míru metrickou - že by byla nějak absolutně určena. Je přijata, je určena jako jistá část severního kvadrantu zemského poledníku, který prochází Paříží a není to dokonce ani tato část, desetimiliontá část přesně obsažena v onom jaksi železném základním měřítku, které je v Paříži jako prvotní základ metrické míry . Ale je to přijato. Říkáme, že se chce vycházet z jisté míry' a potom tím měříme ostatní délky nebo také plochy, když tvoříme z délkové míry míru plošnou. Ale to, co zde získáváme o měřené věci, je odvozené od něčeho čistě libovolného, co bylo jednou přijato. A důležité je to, abychom si ujasnili, že vlastně činíme základem libovolně stanovenou míru, takže máme vždy jen poměr nějaké veličiny k této libovolně přijaté míře, když měříme. S číslem se to má již poněkud jinak.

Tak jak dnes žijeme ve svém abstraktním bytí, počítáme „jedna“, „dvě“, „tři“, počítáme „jedna“, „dvě“, „tři“, když počítáme jablka, když počítáme lidi, když počítáme koně. když, počítáme židle. Pro to. co má být určené číslem, je

lhostejné, čemu říkáme „jedna“. Máme svůj vlastní způsob počítání pro všechny věci, které právě odpočítáváme a které tvoří jakožto jednotka něco co je v sobě uzavřené.

Všimněte si. když měříme, tak používáme jako základ jednotku míry, která je libovolně zvolená, ale k této libovolně zvolené jednotce míry vztahujeme potom vše. co měříme. Tato jednotka míry je jaksi něčím, co je zde, je možné šii ji dokonce představit, řekl bych, jako něco co je podobné nějaké věci. Jednotku jakožto číslo tu si ale nemůžeme představit způsobem, který by byl podobný nějaké věci. Čím je jednotka jako číslo, to je úplně abstraktní, to je něco, co je použitelné na všechno. Nezáleží na tom. zda počítáme roky nebo zda počítáme lidi nebo zda počítáme hvězdy, zde jsme uváděni do úplné abstrakce, do toho, čím vůbec nemůže být míněna žádná skutečnost, protože tím mohou být míněné všechny skutečnosti a nemůže tím být míněna žádná konkrétní skutečnost. Klademe-li aritmeticky jako základ jednotku, potom nám zde odpadá ta trocha věcného pojetí, kterou ještě máme, kdy měříme. A zcela jiné je to u vážení, u vážení máme co do činení s tím. že nemáme vůbec žádný přehled o tom. co zde určujeme za základ. Zde se nám tato věc vymyká ještě více než u čísla. U čísla alespoň, když počítáme třeba židle a říkáme „jedna“, „dvě“, „tři“, u třetí židle skončíme a ona stojí před námi jako jednotka. Máme-li ale váhy, tak klademe na jednu stranu závaží - závaží není pro sebe ničím, není-li přitahováno Zemí, jak říkáme - a zase, to co vážíme se rovná váze závaží. Ale nestojíme zde již vůbec sami, stojíme zde v podstatě s celou Zemí. To, k čemu se vztahujeme, leží zcela mimo oblast, které zkoumáme. Vcházíme do úplné abstrakce, říkáme-li: Něco váží 5 kilo. Pomyslete si jen, co si vlastně představíte, když řeknete, že něco váží 5 kilo. Kladete pětikilové závaží na jednu misku váhy, ano. ale pětikilové závaží, to není přece samo o sobě ničím! Zde není žádná zvláštnost té věci. Řeknu-li jedna „židle“, pak je přinejmenším „jedna“ v té židli uzavřena, ale těchto 5 kilo, to se musí vztahovat na celou Zemi. Zde máme něco, co je vztahem k něčemu, co vůbec nejsme schopni přehlédnout, totiž. zde máme co činit se vztahem k celému zemskému tělesu. A když potom máte to druhé na misce vah. co má odvážit těch 5 kilo, pak zde máte opět něco, co vám zcela uniká, co opět náleží nějakému celku, co je méně než abstraktní.

Výjděme z čísla. V dřívější době - a jsme přitom vedeni zpět vlastně až. do druhého poatlantického období - v tomto druhém poatlantickém období, zde se uplatňovalo celé myšlení o čísle podstatně jinak, než jak se uplatňuje dnes ve vnějším světě. Zde měli skutečné lidé představy o čísle „jedna“, o čísle „dvě“, o čísle „tři“. Pro nás není „dvě“ nic jiného, než dvojnásobnou existencí jednotky

a „tři“ je trojnásobnou existencí jednotky a „čtyři je právě čtyřnásobnou existencí jednotky a tak počítáme dále, přidávajícе vždy jen „jednu“, tedy opakujeme stejný myšlenkový pochod. Můžeme jej opakovat ad infinitum. do nekonečna.

Tak tomu ale nebylo ve druhém poatlantském období. Lidé zde cítili, řekněme, mezi „dvě“ a „tři“ takový rozdíl, jaký cítíme my dnes jen mezi předměty. Lidé cítili tehdy v trojce něco podstatně jiného než ve dvojce, ne že je přidána jen jednička, ale cítili v trojce něco uzavřeného, kde se tři věci mají vztah vůči sobě a ve dvojce cítili něco odděleného, něco, kdy dvě věci leží lhostejně vedle sebe. Na tuto lhostejnost vedle sebe ležících věcí, na tu se myslelo, když se řeklo „dvě“. V trojce lidé nepocítovali něco, co leží lhostejně vedle sebe, ale mohli si pod trojkou představit jenom něco, co patří k sobě dohromady, kdy se jedno vztahuje k druhému. U dvojky si mohli představit, že jedno uniká doleva a druhé uniká doprava. U trojky si to lidé představit nemohli. U trojky si vždy představovali: Když jedno unikne, potom nejsou ty dvě druhé již. tím čím byly, protože jsou něčím, co zde existuje zcela lhostejně. Trojka, jaksi spojovala dvojku v celek. Takové počítání, jaké máme dnes my, počítání elementární, opakování téhož postupu, to v oněch dávných dobách vůbec neexistovalo. A teprve dnes jsme uváděni duchovní vědou opět jistým způsobem do kvality čísel.

Mohu vám to znázornit na příkladě, který dávno znáte, takže uvidíte: Je nutné nepřipojovat pouze jednu k jedné atd., ale ponořit se také reálně číslem do bytí. Abyste získali nějakou představu o této věci, je to ještě, řekl bych, představa nejelementárnější, učíte společně se mnou toto: Najdete v mé „Theosofii“⁶⁶ popsány jednotlivé články člověka, tyto články člověka jsou popsány takto:

1. Tělo fyzické
2. Tělo éterické
3. Tělo astrální
4. Duše pocitující
5. Duše rozumu a srdce
6. Duše vědomá
7. Duchovní Já
8. Životní duch
9. Duchovní člověk

Ale uspořádat takto vedle sebe tyto články lidské bytosti, to znamená vypočítávat je abstraktně za sebou, to znamená neponořovat se do skutečnosti. Neboť těchto devět zde vůbec přece neexistuje, nemůžeme vůbec takto počítat: 1. Tělo fyzické. 2. Tělo éterické. 3. Tělo astrální. 4. duše pociťující, takto vůbec nemůžeme počítat, chceme-li vysvětlit lidskou bytost, nahlížíme-li dnes na člověka podle jeho skutečnosti. Reálně musíme říkat toto: Fyzické tělo, dobrá, to se ohraničuje jako něco v sobě uzavřeného, tělo éterické také, ale tělo astrální, když přecházíme k tomu třetímu, to není v sobě něčím uzavřeným, a nemůžeme u skutečného člověka k němu jednoduše přičíst duši pociťující, ale musíme tyto dvě, tělo astrální a duši pociťující, bezpodmínečně spojoval dohromady a tím, že ve skutečnosti přecházíme od jedné ke dvěma, ke třem, můžeme jaksí reálně odpočítávat, nemůžeme ve trojce najít jednoduché připojení.

To, co se v člověku vytváří jako „tělo astrální“ a „duše pociťující“, které na sebe navzájem působí je - abstraktně vzato - jednoduše něčím třetím. Ale tím, že v této realitě přecházíme k tomu třetímu, nemůžeme již jednoduše připojovat ke dvěma prvními něco třetího, ale musíme si ujasnit: Toto třetí je něčím v sobě jiné než ty dvě první.

Potom dojdeme k tomu počítat to čtvrté, co je vlastně pátým, a potom musíme v podstatě počítat šesté a sedmé v dnešním člověku dohromady, takže máme vlastně, jak to nacházíte uvedené také v mé „Theo- sofii“: tři, čtyři, pět, šest, sedm. Získáte sedm skutečných článků, kterých je ale, když jsou ale vypočítávány abstraktně, devět:

- . 1. fyzické tělo
- . 2. éterické tělo
- . 3. astrální tělo
- . . duše pociťující
- . 5. Duše rozumu a srdce
- . 6. Duše vědomá
- . . Duchovní Já
- . 8. Životní duch
- . 9. Duchovní člověk

Učíme se říkat na základě skutečnosti: Postupujeme-li podle pravidla čísla není lhostejné jedno vůči druhému. Jednoduše tím, že toto je to třetí (viz přehled) je to něčím jiným. Zajisté, musíme si to dnes, protože jsme si zvykli myslet čísla

abstraktně, poněkud znázornit, protože obyčejnému vědomí je to vzdáleno. Ale v dávných dobách, tedy v první a druhé periodě poatlantského období, zde vůbec nikoho nenapadlo představovat si v číslech při postupu lhostejné připojování jednoho čísla ke druhému, ale prožívalo se přitom něco, když se přecházelo - řekněme - od dvojky ke trojce, tak jako se zde prožívá něco, když se přechází od dvojky ke trojce (viz. Přehled). Dnes to můžeme cítit teprve právě na takovémto příkladě. Necítíme to ještě u čísla samotného. V oněch dávných dobách se to cítilo u samotných čísel. Tehdy se hovořilo o číslech v jejich vzájemných vztazích. Tak se například pocíťovalo: Všechno, co existuje jako dvojka, to je něčím, co je vůči světu otevřeného, to není ničím uzavřeným, to, co existuje jako trojka, jakožto skutečná trojka, to je něco uzavřeného. Nyní řeknete, že se zde musel dělat rozdíl podle toho, co se počítalo. Když se počítalo: Muž, žena, dítě, tak se muž a žena rovnají dvojnosti, nejsou uzavření vůči světu, v dítěti se to uzavírá, tvoří se celistvost. Když se počítala například jablka, potom se ale nemohlo říkat, že by byla tři jablka více uzavřena než jablka dvě. Ano, co bylo vnější, to se pocíťovalo jen tak, ale číslo se tak nepocíťovalo, číslo se totiž pocíťovalo zcela jinak.

Vzpomenete si, že jisté kmeny, které ještě náleží praobyvatelům, počítají na svých deseti prstech a při tom srovnávají počet toho, co počítají se svými prsty, takto by se tedy mohlo říci, že zde leží tři jablka, že se to rovná třem prstům. Ale nyní by se nemohlo říci: Jedna, dvě, tři - samozřejmě v příslušném jazyku - ale: palec, ukazovák, prostředníček. Zde nemáme venku sice nic konkrétního, ale v tom, co člověku vnitřně reprezentovalo to, co je venku, zde měli tito praobyvatelé něco velmi konkrétního, protože ty tři prsty, ty jsou zcela rozličné. Tedy „dovedli jsme to tak nádherně daleko“ jakožto lidstvo v našem 5. poatlantském období - bylo v podstatě již ve 4. období, že již nemáme zapotřebí říkat: „palec, ukazovák, prostředníček“. ale říkáme „jedna, dvě, tři“. Genius řeči není již respektován. Neboť kdybyste naslouchali řeči, tak byste si čistě pocitově řekli: „Jedna, vedví - to znamená rozdělení.“ V řeči to ještě spočívá. Ale řeknete-li „tři“ a máte-li nějaký cit pro hlásky, potom zde mále něco uzavřeného. „Tři“ je možné vlastně myslet jen - myslíme-li je správně - jako k sobě patřící, ležící v kruhu. Dvě - vedví, tři - v sobě uzavřené. Genius řeči to ještě má:

Ano, tedy jak již bylo řečeno, „tak nádherně jsme to přivedli“, že můžeme abstraktně přidávat jednu jednotku ke druhé a potom cítíme, no ano: To jsou dvě, to je jedna, u tří je přece ještě k tomu přidána jedna atd.. Ale proč můžeme vůbec počítat? Ano, ve skutečnosti to totiž neděláme jinak než ti

divoši, jen ti divoši to dělali se svými pěti prsty, se svými pěti fyzickými prsty. My počítáme také, jen počítáme prsty svého těla éterického a nevíme již o tom nic nevíme. Neboť se to odehrává v podvědomí kde to činíme abstraktním. Neboť to, čím počítáme, to je vlastně naše éterické tělo a číslo není ve skutečnosti ještě stále ničím jiným než srovnáváním s tím, co je v nás. Celá aritmetika je v nás, a zrodili jsme ji do sebe svým astrálním tělem, takže vlastně vychází z našeho astrálního těla a našich deset prstu je jen otiskem tohoto astrálního a éterického těla. A toto oboje používá jen zevního prstu, když během počítání vyjadřujeme to, co způsobuje astrální tělo inspirací z čísla, vyjadřující to v éterickém tělo a potom éterickým tělem, kterým myslíme, počítáme. Takže můžeme říci: Zevně je pro nás počítání dnes něčím velmi abstraktním, vnitřně související s tím - a je velmi zajímavé sledovat různé číselné soustavy podle čísla deset, podle desetinné soustavy, nebo podle čísla dvanáct u různých národů, jak to souvisí s různou konstitucí jejich éterična a astrálna - vnitřně to souvisí s tím, že počítáme, protože jsme sami napřed spočítáni, jsme spočítáni na základě bytostné podstaty světa a uspořádání podle čísla. Číslo je nám vrozené, je do nás vetkáno ze světového celku. Venku se nám postupně stávají čísla lhostejnými, v nás však lhostejnými nejsou, v nás má každé číslo svou jistou kvalitu. Pokuste se jen vyvodit čísla z vesmíru, a podívejte se, co se utváří podle čísla, když se jednoduše přidá jedna k ostatním, podívejte se, jak by potom vy padala vaše ruka, kdyby zde byl palec a k němu by byl jednoduše přiřazený další jako stejná jednotka, potom opět, a opět: Měli byste pět palců na ruce, a na druhé ruce také pět palců! To by potom odpovídalo abstraktnímu počítání.

Ale duchové vesmíru tak nepočítají. Duchové vesmíru tvoří podle čísla tv oři v onom smyslu podle čísla, které lidé dříve s číslem spojovali. jak již bylo řečeno, ještě v druhém epoše poatlantské doby . Vy víjení abstraktního čísla ze zcela konkrétní představy číselnosti. to se vytvořilo teprve během vývoji lidstva. A musíme mít jasno v tom, že to má hluboký význam, když se traduje z dávných mystérií: Bohové vytvořili člověka podle čísla. Svět je plný čísel, to znamená, že vše je vytvořené podle čísla, takže naše počítání v oněch dávných dobách neexistovalo, ale existovalo obrazné myšlení v kvalitách čísla.

Zde se vrátíme do dávných dob. až. do první. druhé poatlantské doby, do doby praindické, praperské, ve kterých počítání v našem smyslu nebylo vůbec možné, kdy s dvojkou se spojovalo něco zcela jiného než dvakrát jedna, a s trojkou něco zcela jiného než dvě a jedna a podobně.

Vidíte, že se lidské duševní uzpůsobení již během doby zcela značně změnilo. A když nyní pozorujeme pozdější období, které je třetím obdobím poatlantské doby, potom se ukazuje míra jako zcela něco jiného. Dnes měříme, přijímáme libovolnou jednotku míry. Ale na takovou libovolnou jednotku míry se například vlastně ještě ve třetím poatlantském období nemyslelo, ale lidé tehdy měli na zřeteli, pokud jde o měření, něco zcela obrazného. Měli na zřeteli to, co se vám může objasnit, když říkáme: Vidíme například toto jakožto sloup a vidíme potom ono jako sloup.

Pohlížíme na tyto dva sloupy. Cítíme-li abstraktně, říkáme, druhý sloup je dvakrát tak vyšší než první, poměřili jsme druhý prvním. Ale to je velmi abstraktní představa. V konkrétní představě je to třeba vysvětlit takto: Cítíme-li se vůči prvnímu sloupu, tak jej cítíme slabě vůči druhému, cítíme, že musí růst, a cítíme, když roste a roste a když vyroste až sem. pak je něčím zvláštním. Vynaložil k tomuto růstu tolik sil. že nyní má sílu, díky které se může ve svých dvou částech chovat tak, že oba jsou stejně silné. Můžeme tu pocítovat, že oba jsou stejně silné. Můžeme zde pocítovat něco kvalitativního. Můžeme pokračovat. Můžeme říci: Mám zde útvar, poměřuji jej druhým a obdržím tak symetrii, potom míry se mi rozšiřuje, vchází do obrazu.

Tímto způsobem dostáváme postupně představu, že míra má skutečně co činit s tím, co dnes cítíme ještě zcela temně, když hovoříme o tom, co je mírné a umírněné, přičemž také nemyslíme na odměřování. Zvolme si tento příklad: Přijímá-li někdo do sebe jídlo v jistém množství, tak to často vidíme přiměřeným, aniž to měříme. Něco jiného vidíme jako nepřiměřené. Ale neodměřujeme zde něco, nesrovnáváme, měříce žaludek s tím, co do něj vchází a podobně. Zde přicházíme k něčemu, co sice není tak silně rozdílné na rozdíl od toho, co dnes nazýváme mírou, co ale přece jen ukazuje, že dnes chápeme pod mírou něco abstraktního, totiž „obsah měrné jednotky v nějaké určité veličině“, zatímco dříve se pod pojmem míra chápalo něco, co souviselo s věcmi kvalitativně. Tak především pocítovali lidé uměřeně každou jednotlivou část člověka vzhledem k celému člověku, aniž přitom mysleli na nějakou měrnou jednotku. Z toho nám ještě něco zůstalo, totiž, že se nám hnuší, máme-li jako umělci něco odměřovat, máme-li jako umělci měřit skutečným měřítkem, aby nos nebyl příliš dlouhý nebo příliš krátký, tak je to vlastně neumělecké. Umělecké je to jen tehdy, má-li něco nějak na pohled velikost, kterou musí v organismu mít. Zde se tedy nejedná o nějaký abstraktní děj, ale o něco, co souvisí s obrazností. A hledíte-li na tento poměr míry, který ještě dnes hraje jistou roli, na takzvaný zlatý řez, tak to nesouvisí s měřením, ale souvisí to

s něčím, co je jenom kvalitativní: to malé má vztah k tomu střednímu, jako to střední k tomu velkému. To malé ať je jakkoli velké, musí mít vždy stejný vztah ke střednímu jako střední má svůj stejný vztah k velkému. Nemáme v oku jednotku míry, máme v oku něco, co vztahuje jedno k druhému, když na to pohlížíme a mluvíme pak o míře a uměřenosti, která se vyjadřuje v zlatém řezu. Nemůžeme vůbec nějak klást zlatému řezu jako základ něco co by bylo jednotkou míry v abstraktním smyslu, jak to jinak můžeme činit. Můžeme tedy říci: Vidíme, pokud jde o měření, ve vývoji lidstva, procházejíce jednotlivými obdobími, že se ve 4. poatlantském období, v řecko-latinském období, pozvolna proměňuje toto názorné pocíťování míry v měření abstraktní. Je tomu tak vlastně teprve od 4. poatlantského období. Ve třetím období lidé pocíťovali vztahy míry ještě mnohem více způsobem, jak je pocíťujeme tehdy, když pocíťujeme zlatý řez. A naše abstraktní počítání je odvozené. jdeme-li do dávných dob. z prožívání vnitřní vlastnosti čísel.

A nyní k váze. Zde je dnešní člověk již strašně daleko od toho, čím bylo v prvním poatlantském období prožívání váhy. Stačí si jen vzpomenout na velmi známý úkaz, který jistě většina z vás prožila, když přichází atlet a nese svá strašně těžká závaží na nichž stojí „200 kg“ a vleče je a přitom se potí a vy se potíte již téměř s ním. A potom, když vás nechal již dost dlouho se potit, potom závaží náhle zvedá a odchází. Celek nemá žádnou váhu, ale ta vám byla jen předstíraná. Ale cítíte vlastně podle abstrakce, co zde stojí na závaží napsané: „200 kg“. Prožívání váhy je nám právě dnes zcela cizí. Proto patří také k největším zážitkům, když u jasnovidného vědomí, jak tomu je, vystupuje prožitek absolutní váhy vůči přírodním jevům. Je tomu zcela tak, že v onom prvním poatlantském období, které nazýváme praindickým, člověk v sobě ještě pocíťoval něco z váhových poměrů. Častěji jsem hovořil o tom, že náš mozek plave

v mozkomíšním moku a tím podle známého Archimédova zákona, kdy se těleso ponořené do kapaliny stává o tolik lehčím, kolik činí váha vytlačené kapaliny. Mozek v podstatě ztrácí na svou váhu, jinak by nám přece neustále drtil cévy pod ním ležící. Mozek plave v mozkomíšním moku, ale dnešní člověk z toho ve svém abstraktním prožívání již nic nepozoruje. Nepozoruje již v sobě také nic z jiných poměrů. Neprožívá již váhu, nedává pozor na toto prožívání váhy. V podstatě je rozdílné prožívat váhu svého těla, jsme-li dvanáctiletí, nebo jsme-li. řekněme, pětkrát starší, ale většina lidí zapomněla, jak si sami připadali těžcí ve svých dvanácti letech a nemohou to proto dobře porovnat. Ale vezměme pro mne za mne nějaká dvě životní období, ve kterých jsme podle

váhy stejně těžcí, potom na tom nezáleží, ale záleží zde na prožívání tíže. Tento prožitek váhy, len je zde tady dnes pro člověka jen ve vztahu k Zemi, tento prožitek váhy byl něčím absolutním v prvním poatlantském období.

Dnes pocítujeme ještě zbytek z toho v umění, v umění ovšem velmi silně. Stačí, abych vás upozornil na toto: předpokládejte, že nakreslím dva obrazec. Zde máte pro mé nazírání vlastně něco nevyjasněného, něco nerozřešeného, něco, co nemá být. Takové dvě věci vedle sebe, ty mě vybízíj přičlenit k tomu ještě něco třetího. Ale mohu toto třetí udělat jen tak, že je to větší, že ty' obě drží jistým způsobem pohromadě. Potom mám pocit, že se ty tři vznášejí ve vzduchu a mohou se vzájemně držet.

Dnes když kompoziční malíř namaluje tři anděly, kteří nemají na pohled žádnou váhu, rozmístí je v prostoru tak, že se vzájemně nesou, že je jeden anděl nesený druhým. Namalovat jednoduše vedle sebe tři anděly na jednu plochu, to je samozřejmě tím nejhorším, co se může umělecky učinit, zde nemají lidé pro tyto věci žádný skutečně umělecký cit. Musíme mít cit pro vzájemnou tíži, jak jeden nese druhého, jak jedno nese druhé a v uměleckém cítění je ještě slabý nádech z toho, co se prožívalo především vnitřně v člověku v prvním poatlantském období jako něco, co má váhu. Zážitek váhy, čísla a míry, ten se vyvíjí během prvního poatlantského období tak, jak se právě vyvíjet musel, když se člověk cítil uvnitř kosmu. A z toho, podle čeho byl člověk vytvořen z kosmu, byly potom posuzovány jiné věci. To, co člověk ze sebe vytvářel. Jestliže člověk pohlížel na to, co jeho astrální tělo vsunulo do těla éterického, tak musel říci: Astrální tělo počítá, ale počítá diferencíálně, počítá éterické tělo. Utváří je počítající. Mezi tělem astrálním a éterickým spočívá číslo, a číslo je něčím živoucím, něčím co v nás působí. Mezi tělem éterickým a fyzickým spočívá něco jiného. Na základě éterického těla se vytváří vnitřními vztahy to, co potom vidíme ve zlatém řezu podle něhož jsme také organicky utvářeni: čelo do jisté části a opět tato jiná část k celé délce hlavy atd.. To vše vtiskuje éterické tělo našemu tělu fyzickému z kosmu na základě kosmických vztahů. Míra a uměleckost, která je v nás, to je přechod od éterického těla k tělu fyzickému. A konečně v přechodu od Já k tělu astrálnímu spočívá to, co je možné vnitřně prožít jako váhu. Častěji jsem vám říkal, že Já bylo vlastně teprve zrozeno během vývoje lidstva. Dávný Ind praindické doby neprožíval takovéto Já. Prožíval ale vnitřně váhu, utváření, takže pocítoval jak svou tíži, své puzení dolů, tak své úsilí vzhůru, svůj vzestup vzhůru. Pocítoval v sobě to, co je zde překonáváno když se dítě ze svého lezení stává dítětem chodícím, to pocítoval Ind v praindické době. Nepocítoval tedy „Já“, ale pocítoval, jak byl upoután

ahrimanskými mocnostmi k Zemi, jak získával váhu, jak byl puzen luciferskými mocnostmi vzhůru, jak byl pozvedán vzhůru a pocíťoval to jako svou rovnovážnou polohu. Kdybychom studovali dávná slova, která zde byla pro Já, tak bychom viděli, že právě toto spočívá v utváření těch samých slov. Tak jako byla spojována ve slovesech slova podle své vnitřní konfigurace, tak zde byla rovnováha mezi vznášením se a padáním.

Já ~ číslo astrální ~ číslo číselné ~ fyzikální číslo
váha číslo míra

Naše již tak abstraktní představy: Váha, co vlastně již vůbec není abstraktní, nýbrž stojíme vůči něčemu zcela neznámému, číslo, které je zcela abstraktní, protože to, co se počítá, je zcela lhostejné, a míra je to, co se u nás již také stalo více abstraktním, to vše promítá člověk vlastně ze svého nitra do vnějšího světa. Přenáší to, co má v něm reálný význam, protože je vystaven podle míry, čísla a váhy, přenáší to na lhostejné vnější věci, odlidšťuje sebe sama v tomto procesu abstrakce, takže je možné říci: Vývoj lidstva má tendenci k tomu, ztrácet vnitřní zážitky váhy, čísla a míry a uchovat si jen jejich poslední nádech v uměleckosti, potom je ale neprožívat tak, že člověk cítí sebe sama utvářeného z kosmu podle váhy, čísla a míry. Co dnes máme jako abstraktní geometrii, kde srovnáváme kongruentní a podobné obrazec, kdy říkáme, že elipsa vzniká tehdy, když je součet vzdáleností každého jejího bodu od určitých bodů konstantní veličinou, to je pro nás něco abstraktního. Zde měříme v podstatě vzdálenosti a vidíme jejich součet stále stejným vůči velké ose elipsy. Ale v tomto zvláštním vztahu dvou od sebe odlišných veličin, vztahu jedné vůči druhé, v tom prožívali lidé ještě ve třetím poatlantském období elipsu, aniž by šiji vůbec nějakým způsobem představovali. Cítili v míře jednoho k druhému již něco elipsovitého, jako se v téže době pocíťoval kruh. A tak také cítili podstatu čísla. Tak se lidstvo vyvíjelo od konkrétního prožívání k abstraktnosti a vytvořilo si z dávného prožívání míry geometrii, z dávného prožívání čísla aritmetiku a z dávného prožívání váhy, když člověk zcela ztratil prožívání váhy, když se odlidštil, a omezil se jen to na. co je zevním pozorováním.

Ano, tím vším se pomalu připravovalo. to co kulminovalo ve 13. století to jest zabstrahování vnitřního lidského prožívání. Člověk se ztratil lidskému nazírání. Člověk již nepřichází k sobě samému, netuší již nic o tom. že sám vytváří v sobě geometrii, neboť je utvářen podle míry z kosmu, že počítá na sobě a prostřednictvím sebe sama. Člověk je překvapený. že divoši berou své prsty, aby pomoci nich porovnávali vnější věci, ale neví, že on sám je vytvořený

z kosmu podle čísla a že v podstatě zůstává v tomto ohledu divochem a ve svém éterickém těle, a ve svém astrálním těle má v sobě vytvořeny čísla podle vnitřních vlastností čísel, že podle toho prožíval čísla zevně atd. Geometrie, aritmetika, nauka o váze a vážení, které vznikly během vývoje lidstva ze sféry abstraktnosti a které spolupůsobily, že se člověk mohl nyní přenechat také vědě, takovému vědeckému bádání, které nahlíží na tyto věci ve vnějším světě.

Co dnes vlastně děláme, když vědecky bádáme? Měříme, počítáme, vážíme? Již dnes můžete číst pozoruhodné definice bytí. Již dnes jsou myslitelé, kteří říkají: Existuje jen to, co můžeme měřit. Ale přitom se myslí jen na měření libovolně zvoleným měřítkem a je pozoruhodné, že se nyní bytí odvozuje od něčeho, co má vlastně jako libovůli. Žijeme tedy v něčem, co člověk zcela vyloučil ze sebe ven, vůči čemu zcela ztratil souvislost se sebou samým. Pod takovými vlivy se potom uskutečnilo to, co jsem právě během tohoto kurzu zdůrazňoval z nejrůznějších hledisek, že člověk v novějším poznání ztratil sama sebe. Ztratil sama sebe, častokrát jsem to řekl, ve svém poznání, když zde vlastně stojí jako poslední. závěrečný bod řady zvířat, ztratil sebe sama v sociálním životě, v němž jsme sice vytvořili mimořádně dobré stroje, zatímco ale nemůžeme zahrnout do svého sociálního života, co znamenají lidé, kteří u strojů stojí. Musíme se učit nahlížet do vývoje lidstva, musíme zejména tímto způsobem pozorovat, jak se vytvořil proces intelektualizace člověka. Pomyslete jen, jak jiné bylo duševní uzpůsobení, když člověk v prvním poatlantském období stále prožíval, když posunoval jednu nohu dopředu, jinak stav rovnováhy, stále prožíval proměnlivé působení váhy, padání a vznášení se, když cítil, jak je číslo vetkané do jeho vlastní postavy, jak je utvářen podle míry. Pomyslete, jak jiné to bylo, než když my dnes jen zevně měříme, počítáme, vážíme a člověka přitom zcela necháváme mimo hru. Je tomu již tak. že se dnes může nanejvýš stát, jak jsem naznačil pro toho, kdo má jemnější citění pro řeč. ještě něco zjevným o podstatě čísla, číslovek, nebo se může stát něco zjevným na základě uměleckého nazírání.

Potom má tušení o tom. co je pocitování vnitřních váhových vztahu, vnitřní rovnováhy. Mohu-li sledovat nějaký poměr u jiného, tak mám vzájemné držení se. Nakreslím-li ale zde roh. kde žádný být nemůže, tak nemám pro vzájemné držení se žádný cit. Pohled'te jen, jak usiluje lidstvo, aby vyvinulo, řekl bych, z nitra ven zevní míru, zevní nazírání vůči vnitřnímu prožívání. Pohled'te, na Raffaelově obraze - vlastně na všech Raffaelových obrazech - jak ale na obraze od Raffaela kde je zobrazena „Svatba Marie a Josefa“, pohled'te, jak zde stojí jednotlivé postavy, jak je vše takové, že se zde věci vzájemně nesou, že

ztrácíme pocit, že něco spadne dolu. Podívejte se zvláště na to. když, skutečně dá\ ní malířští mistři malovali nějakou letící postavu, je to motivované, jak můžeme na této postavě zcela přesně vidět, že to není tažené váhou dolu, ale, že se to nese pomocí jiných vztahů samo. Zde máte přechod od vnitřního prožívání váhy k vnějšímu určení váhy, zde máte vývoj lidstva v poatlantském období od vnitřního prožívání k intelektualismu, tento zápas vzhůru k intelektu, kdy člověk již. neprožívá ono rozdvojení, když říká „dvě“.

Vystupuje to zde tiše. Když toto slova dále prožíváme, když říkáme slovo „váhat“. Ten kdo váhá, říká: „Snad je to správné, možná to správné není“. Je to otevřené na obě strany, je zde slovo, které je obsažené v činnosti představování. To spočívá již. v čísle dvě.

Tři - zde nemůžete cítit stejným způsobem, když, toto na něco použijete. Použijete-li toto na úsudek, tak máte premisu, získáte zde trojnost, věc v sobě uzavřenou. Vezměte nejslavnější logickou osobnost. Caia: „Všichni lidé jsou smrtelní, Caius je člověk, tedy Caius je smrtelný“. Tyto věci patří k sobě: návěst horní, návěst dolní, závěr úsudku. Ale vezměte jen návěst horní a návěst dolní - a zůstává to otevřené.

Chtěl jsem vám tedy tím naznačit, jaká je cesta lidstva k abstrakci. jak skutečně lidstvo, když ztratilo samo sobe, když vneslo do svého vývoje intelekt. O tom chceme zítra dále hovořit. To. co bylo dnes řečené, mělo být jen částí, ale uvidíte již, jak se to dalším pozorováním uzavře.